

Pismo HBK o 50. obljetnici završetka Drugog svjetskog rata

U mjesecu svibnju ove godine navršava se pola stoljeća od završetka drugoga svjetskog rata. Među narodima Europe i svijeta koji komemoriraju tu obljetnicu i hrvatski narod oživljava povijesnu memoriju o značenju koji je za njega imao mjesec svibanj godine 1945. Hrvatska biskupska konferencija odlučila je pridružiti se tome povijesnom spomenu. No, Crkva će taj spomen obilježiti na sebi vlastit način: spomen-činom Isusove muke, smrti, uskrsnuća i slavnog uzašašća – prigodnim misnim slavljem. U subotu 13. svibnja 1995. godine u svim će našim katedralama mjesni biskupi zajedno sa svojim svećenicima i vjernicima slaviti misu, prikazujući – sjedinjeni s Kristovom žrtvom – sve radosti i nade, žalosti i tjeskobe onog mjeseca svibnja 1945. godine.

Pamćenje ratnih stradanja

Prestanak oružanih sukoba, bombardiranja, rušenja i umiranja, na frontama i u pozadini, doživjeli su narodi Europe kao veliko olakšanje, kao uspostavu mira i slobode. Na isti je način to očekivao i hrvatski narod. To više što su se Hrvati u velikom broju borili na strani Saveznika. No mjesec svibanj 1945. godine u Hrvatskoj se posebno pamti kao mjesec strašnih pokolja zarobljenih vojnika i civilnog pučanstva izručenih jugoslavenskoj vojsci od zapadnih Saveznika. Spomen tog stradanja vezan je posebno uz Bleiburg i uz "Križni put". Još više, taj je svibanj – za razliku od drugih naroda kojima je vraćena sloboda i demokracija – dolaskom marksističkoga totalitarnog sustava za nas značio nov početak progona, zatvora, ubijanja nevinih ljudi. Mnogi su stradali samo zato što su katolici, što su katolički svećenici, redovnici i redovnice, što su katolički biskupi. Taj martirologij optužba je krvnika, ali on je još više – slava Kristove Crkve.

Poslijeratne su žrtve, međutim, samo nastavak stradanja koja su, posebno u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, obilježila ove prostore od travnja 1941. do svibnja 1945. godine kada je ovdje bjesnio drugi svjetski rat. Hrvatski se narod u težnji za slobodom našao pod udarom snaga koje su mu to poricale i okrutno ga uništavale provodeći velikosrpski politički program. Stradanje hrvatskog stanovništva, uništavanje čitavih naselja, mučenje i ubijanje civilnoga, nenaoružanoga naroda obilježilo je te ratne godine zločinima i okrutnošću velikih razmjera. S druge su strane postupci režima u Hrvatskoj, osnovani na ideologiji rasne i nacionalne isključivosti, provodili osvetu i prouzročili žrtve koje se ne mogu opravdati obranom, već se moraju nazvati zločinima. Tako su oružani sukobi i zločini ostavili velik broj žrtava i strašna razaranja. Broj poginulih i ubijenih svih strana zahvaćenih ratom penje se na više stotina tisuća, kako iznose trijezni i objektivni proučavatelji toga našeg tragičnog razdoblja, premda priznaju da njihovo proučavanje još nije dovršeno.

Nama se tek sada, u slobodi, nakon što je prestao monopol nad povijesnom istinom, otvara mogućnost odati dužnu počast svim žrtvama. Kroz prošlih

pedesetak godina javna se počast odavala samo žrtvama jedne strane. Druge se žrtve nisu smjele spominjati; bilo je opasno i znati da su postojale. Mi stoga danas javno molimo za te naše sunarodnjake, pripadnike hrvatskoga naroda, sinove i kćeri Katoličke Crkve. U mislima obilazimo poznate i nepoznate masovne grobnice, posijane širom domovine, i u duhu kršćanske vjere molimo vječni pokoj svima nastradalima. Time ujedno smirujemo i duše živih: rodbine, prijatelja, sunarodnjaka, svih poginulih. Božjim milosrđem liječimo duše ranjene okrutnošću i, nepravdom koja im je nanesena da iz njihova srca ne bi izvirala mržnja i misao na osvetu. Vjera da su pokojni u Božjem miru, pomiruje i ljude međusobno.

Suprotni stav prema žrtvama rata koji se kod nas sustavno i službeno provodio kroz pedesetak godina, po kome su žrtve samo na jednoj strani a krvnici samo na drugoj strani, raspaljivao je osvetničke misli i nakane, o čemu tako tragično svjedoče i sadašnje žrtve rata nametnutog Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Tako naše ratno poglavlje nije završeno pred pedeset godina, kao kod drugih naroda. Duhovi se nisu razoružali. U povijesnom času, kada je nakon komunizma trebalo poštovati izrečenu volju naroda, pribjegli su sili oružja da se zadrži dominacija. Krvoproliće je opet buknuo da nas svojim posljedicama prati za duge godine koje nadolaze, ako li se nepravde ne isprave i ako li se smisao života i smrti, krivnje i opravdanja ne potraži na Kristovu putu: u njegovoj osobi, u njegovu djelu, u njegovoj riječi.

Mi ćemo stoga u ovoj obljetnici, ponizno pred Bogom i iskreno pred ljudima, odati kršćansku počast svim žrtvama, u prvom redu žrtvama drugoga svjetskog rata, ali i žrtvama današnjim, kao i onima koje su prethodile drugome svjetskom ratu na našim prostorima te ispunile krvlju i suzama gotovo čitavo naše dvadeseto stoljeće. Molit ćemo vječni mir svima nastradalima. Pravo na život i dostojanstvo svake osobe pod Božjom je zaštitom. Stoga svakoj nevinoj žrtvi dugujemo jednako poštovanje. Tu ne može biti razlike ni rasne ni nacionalne, ni konfesionalne, ni stranačke. Temeljna jednakost u dostojanstvu svih ljudi proizlazi iz same naravi čovjeka, stvorena na sliku i priliku Božju. Pojedinačne i osobito masovne likvidacije bez ikakva suda i dokaza krivnje uvijek su i posvuda teški zločini pred Bogom i pred ljudima.

Stoga ćemo se kod svetoga oltara spomenuti žrtava hrvatskog naroda i Katoličke Crkve. Spomenut ćemo se žrtava srpske nacionalnosti i Srpske pravoslavne Crkve u Hrvatskoj. Spomenut ćemo se žrtava Židova, Roma i svih kod nas ubijenih u drugome svjetskom ratu samo zato što su druge nacije, druge konfesionalne pripadnosti ili drugoga političkog uvjerenja.

No, uz spomen žrtava nužno se povezuje i spomen krvnika, spomen krivaca za tako brojne žrtve. Krivci imaju svoje ime i prezime pa je i njihova odgovornost u prvom redu osobna. Isprika da su samo izvršavali naređenja ne može ukinuti osobnu krivnju neposrednih počinilaca zločina. No još je veća krivnja naredbodavaca, ideologa, tvoraca sustava koji unaprijed planiraju krvavi obračun s neistomišljenicima. Krivnju ne isključuje ni činjenica da se u svakom ratu počinjaju zločini. Zakonita obrana i zločin ne mogu se poistovjetiti. Krivci su na našim prostorima bili pripadnici određenog naroda, stranog (u drugome svjetskom ratu posebno njemačkoga i talijanskoga) i domaćeg – posebno srpskoga i hrvatskoga – čije su ime okaljali svojim nedjelima. Mnogi od njih članovi su i određene Crkve ili vjerske zajednice.

Ipak, da bi zakoniti sud bio pravedan, nužno je tražiti i poštovati istinu i o žrtvama i o krvnicima. Uvećavanje broja žrtava da bi se snažnije nametnuo žig krivnje čitavom jednom narodu ili skupini, pogađa nevine nepravdom koju ne može odobriti ni jedna iskrena savjest.

Kajanje i pomirenje

Nije glavna težina pitanja u tome kako žaliti žrtve vlastite zajednice i kako prepoznati krivnju druge zajednice. Hrvati i Srbi, katolici i pravoslavni, muslimani i drugi pred težim su moralnim pitanjem: Kako žaliti žrtve druge zajednice, kako priznati krivnju u vlastitoj zajednici? A zatim: Kako okajati krivnju, kako zadobiti oprost Božje i ljudsko, mir savjesti i pomirenje među ljudima i narodima? Kako započeti novo doba osnovano na pravednosti i istini?

Ključ odgovora nalazimo u molitvi Gospodnjoj. Sve ljude, a posebno one koji se zajedno s nama obraćaju Bogu kao Ocu, nazivamo braćom. Zajedno s njima molimo: "Otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim." U čežnji za Božjim opraštenjem i mi ljudi uzajamno opraštamo jedni drugima. Ono što pohranjujemo u svojoj povijesnoj memoriji nisu nepodmireni računi koji rađaju namisli osvete. Pamtimo zlo koje se dogodilo a nije se smjelo dogoditi. Učimo kako ne ponavljati grijeh i kako ustrajati u dobroj odluci. No, sadržaju našega povijesnog pamćenja pripada i sve ono što su činili ljudi Crkve kada su osuđivali zločin te svesrdno zaštićivali i pomagali ugrožene u vrijeme dok je bjesnio drugi svjetski rat. Ta kršćanska odlučnost i požrtvovnost, posebno katoličkih biskupa u Hrvatskoj, nadahnuće su i poticaj današnjem naraštaju. Na ovom nas putu ostvarivanja dobra te nastojanja oko praštanja i pomirenja utvrđuje i sveti otac Ivan Pavao II. koji nam je u Zagrebu poručio: "Tražiti oprost i sam oprostiti tako bi mogla biti sažeta zadaća koja je pred svima, ako se žele postaviti čvrste pretpostavke za postizanje istinskog i trajnog mira" (Homilija na misi Zagreb, 11. rujna 1994).

Spomen na pedesetu obljetnicu od završetka drugoga svjetskog rata uvodi nas u pripremu za veliki jubilej: 2000 godina od rođenja Isusa Krista. U svom apostolskom pismu o pripravi na taj jubilej Sveti Otac nas podsjeća daje radost jubileja na poseban način radost zbog otpuštanja grijeha, radost obraćenja. "Pravo je stoga – nastavlja Sveti Otac – da Crkva postaje svjesna grijeha svojih sinova... Crkva se, jer je sveta po svom pritjelovljenju Kristu, ne umara činiti pokoru: ona uvijek priznaje kao svoje, pred Bogom i pred ljudima, grešne sinove" (na navedenom mjestu, br. 33). Dosljedno tome, i Crkva Božja koja je u Hrvatskoj čini pokoru i poziva na pokoru zbog svojih sinova koji nisu svjedočili za Krista, nego su bili na sablazan svojim načinom razmišljanja i djelovanja. Tako se odnosimo i prema počiniteljima zločina nad žrtvama koje spominjemo a ponikli su iz katoličke sredine. U tom duhu ponavljamo riječi sluga Božjega kardinala Alojzija Stepinca, napisane 19. veljače 1943. kada je jasenovački logor nazvao "sramotnom ljagom" a za ubojice u njemu izjavio da su "najveća nesreća Hrvatske". Taj sud pastira Crkve nije izgubio na svojoj snazi kroz ovih pedeset i više godina kako je izrečen. Željeli bismo se susresti i s drugim kršćanima koji će se na isti način odnositi prema krvnicima iz svoje sredine. Željeli bismo posebno da katolici i pravoslavni u Hrvatskoj zauzmu zajednički kršćanski stav i prema žrtvama i prema krivnji za žrtve, prema grijehu i prema pomirenju. Ako se u

prošlosti manipuliralo s povijesnim činjenicama, požurimo čas kad ćemo u slobodi i odgovornosti pred Bogom i pred ljudima javno očitovati istovjetan kršćanski odnos i prema žrtvama i prema krivcima. Molimo da to vrijeme što prije sine!

Crkva oplakuje žrtve, Crkva oplakuje krvnike. Ona se bori protiv grijeha i vrši službu pomirenja s Bogom i među ljudima. U vjeri i poniznosti liječi rane duše i tijela te tako otvara čovječniju budućnost pojedincima i narodima. Crkva vjeruje u uskrsnuće tijela i život vječni te konačni sud o stradanjima i krivnjama prepušta Bogu koji je puna istina, savršena pravda i beskrajna ljubav. Naše svećenike i vjernike potičemo da u svojoj molitvi i svetoj misi prikažu Bogu sve žrtve prošlog i sadašnjeg rata i da zazivlju Božji mir našim vremenima.

Gospodin neka primi molitvu i pokoru našu!

U Zagrebu, 1. svibnja 1995.

Franjo kard. Kuharić, nadbiskup zagrebački, predsjednik HBK

Srećko Badurina, biskup šibenski, potpredsjednik HBK

Anton Tamarut, nadbiskup riječko-senjski

Ante Jurić, nadbiskup splitsko-makarski

Marijan Oblak, nadbiskup zadarski

Ćiril Kos, biskup đakovačko-srijemski

Slavomir Mikloš, vladika križevački

Antun Bogetić, biskup porečki i pulski

Slobodan Štambuk, biskup hvarski

Josip Bozanić, biskup krčki

Želimir Puljić, biskup dubrovački

Ivan Prenda, nadbiskup koadjutor zadarski

Đuro Kokša, pomoćni biskup zagrebački

Marin Srakić, pomoćni biskup đakovačko-srijemski

Juraj Jezerinac, pomoćni biskup zagrebački

Marko Culej, pomoćni biskup zagrebački

Marin Barišić, pomoćni biskup splitsko-makarski